ОСОБЛИВО КВАЛІФІКУЮЧІ ОБСТАВИНИ ВЧИНЕННЯ ЗЛОЧИНУ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТАТТЕЮ 406 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ, ПОТРЕБУЮТЬ ЗАКОНОДАВЧОГО УДОСКОНАЛЕННЯ

М.І. Карпенко
кандидат юридичних наук, полковник юстиції запасу,
доцент кафедри кримінального права та процесу
ВНЗ «Національна академія управління»

Постановка проблеми. Питання, що стосуються подальшого удосконалення конструкції ст. 406 КК на сьогоднішній день не мають достатнього наукового обґрунтування і висвітлення.

Аналіз останніх досліджень та публікацій щодо кримінальної відповідальності за ч. 3 ст. 406 КК викладений в основній частині статті.

Мета статті полягає в аналізі практики застосування диспозиції ч. 3 ст. 406 КК та законодавчому удосконаленні особливо кваліфікуючих обставин вчинення злочину, передбаченого цією статтею КК.

Основні результати дослідження. До особливо кваліфікуючих видів нестатутних взаємовідносин між військовослужбовцями, передбачених ч. 3 ст. 406 КК, відносяться діяння, передбачені частинами 1 або 2: а) вчинені групою осіб; б) із застосуванням зброї; в) такі, що спричинили тяжкі наслідки.

Так, зазначені діяння, вчинені групою осіб фахівці кримінального права тлумачать наступним чином. Усі автори, точки зору яких були досліджені, за основу вчинення цього злочину групою осіб, враховували положення, передбачені ст. 28 КК, в якій вирізняються чотири різновидності вчинення злочинів групою осіб [1, с. 853; 2, с. 841; 3, с. 1098; 4, с. 101; 5, с. 843]. Що стосується злочину, який досліджується, то більшість науковців дотримуються точки зору, що при його вчиненні групою осіб слідчій і судовій практиці відомі дії, пов'язані без попередньої змови між собою і вчинені за попередньою змовою виконавців. Хоча теоретично можливі і інші дві різновидності вчинення злочинів, передбачених ч. 3 ст. 406 КК, організованою групою чи злочинною організацією. Зокрема, М.І. Панов, С.О. Харитонов, автори «Науково – практичного коментаря до КК», під загальною редакцією М.О.Потебенька та В.Г. Гончаренка, дотримуються тієї позиції, що «групові нестатутні насильницькі дії вчиняються спільно двома і більше військовослужбовцями, які об'єднані загальним умислом. Кожен із цих військовослужбовців є співвиконавцями. Злочин може бути вчинено групою осіб як за попередньою домовленістю винних осіб між собою, так і без такої домовленості. Необхідною умовою кваліфікації дій винних (у разі відсутності попередньої домовленості між ними) є розуміння кожним із них того, що нестатутні дії вчиняються ними у групі з іншими» [2, с. 841; 3, с. 1098]. М.І. Хавронюк з цього приводу зазначає, що «злочин визнається таким, що вчинений групою осіб, якщо у ньому брали участь декілька (два або більше) виконавців без попередньої змови між собою. Відсутність попередньої змови означає, що до моменту вчинення злочину виконавці не обговорювали питання про його вчинення, не домовлялися про спільність своїх дій,

© М.І. Карпенко, 2011

розподіл ролей тощо, а об'єднали свої зусилля для досягнення загального злочинного результату спонтанно. Разом з тим, її відсутність не виключає змови між членами групи, яка була досягнута вже під час виконання ними об'єктивної сторони злочину, коли вони можуть домовитися про характер спільних дій, розподіл ролей, а також узгодити свою подальшу поведінку» [4, с. 101].

О.А. Чуваков дотримується тієї точки зору, що групова участь передбачає дії двох і більше військовослужбовців, об'єднаних спільністю умислу. Кожен усвідомлює з групи, що вчиняє злочин, передбачений ч. 3 ст. 406 КК, разом з іншими військовослужбовцями в складі групи, для якого наявність попереднього зговору не обов'язковий. Наявність такого зговору свідчить про більш небезпечну форму нестатутних взаємовідносин між військовослужбовцями [5, с. 843].

В.А. Клименко, підтримуючи погляди О.А. Чувакова, разом з тим зазначає, що «спільність умислу і сумісність дій може виникнути під час вчинення кримінально – караємих дій. Необхідно тільки, щоб кожна особа усвідомлювала, що вона вчиняє злочин разом з іншими особами» [1, с. 853].

На відміну від зазначених точок зору М.І. Хавронюк та автори «Науково – практичного коментаря до КК», наголошують «треба мати на увазі, що відповідні дії повинні розглядатися як вчинені групою осіб незалежно від того, притягнуті до кримінальної відповідальності всі співучасники злочину чи лише один із них, а щодо інших кримінальне переслідування припинено за нереабілітуючих обставин» [2, с. 841-842; 4, с. 101].

Одностайні у своїх поглядах М.І. Хавронюк, М.І. Панов, С.О. Харитонов щодо кваліфікації дій винних осіб, вчинених групою осіб, коли в ході порушення ... приєднується військовослужбовець, який є начальником для потерпілого або навпаки. Якщо до дій, які вчиняє військовослужбовець, не перебуваючи у відносинах підлеглості з потерпілим, приєднується інший військовослужбовець, який є начальником для потерпілого, то начальник у такому випадку не може бути співвиконавцем злочину, передбаченого ст. 406 КК. Його дії слід кваліфікувати як перевищення військової влади чи службових повноважень, за ст. 424 КК. Така кваліфікація обумовлена тим, що винний посягає на порядок здійснення військовими службовими особами службових повноважень. Дії виконавця у цій ситуації не можуть бути кваліфіковані за ч. 3 ст. 406 КК, як вчинені у групі, оскільки начальник у даному випадку не є суб'єктом даного злочину і не може бути визнаний його співвиконавцем. Якщо, навпаки, до дій, що вчиняє військовослужбовець, який не знаходиться у відносинах підлеглості з потерпілим, приєднується військовослужбовець, який є підлеглим як до винного, так і до потерпілого, дії начальника мають кваліфікуватися за ст. 406 КК, а дії підлеглого – за ч. 5 ст. 27 і ст. 406 КК, оскільки підлеглий у даному випадку не є суб'єктом і не може бути визнаний співвиконавцем цього злочину. Якщо ж незаконне насильство щодо начальника розпочалося діями підлеглого, а вже потім до них приєднався військовослужбовець, який не знаходиться у відносинах підлеглості з потерпілим, його дії кваліфікуються за ст. 406 КК, а дії підлеглого – за ст. 405 КК [2, с. 842; 3, с. 1098; 4, с. 122;]. На нашу думку, М.І. Хавронюк вірно зазначає, що «в усіх перелічених ситуаціях дії військовослужбовців не можуть бути кваліфіковані за ч. 3 ст. 406 КК як вчинені групою осіб, оскільки начальник і підлеглий не є суб'єктами даного злочину» [4, с. 122].

Варта уваги позиція М.І. Панова, С.О. Харитонова та інших авторів «Науково – практичного коментаря до КК «, відносно того, якщо об'єктивна сторона злочину виконана одним військовослужбовцем за підбурюванням чи за вказівкою організатора злочину, то дії виконавця повинні бути кваліфіковані за ч. 1 чи ч. 2 ст. 406, а дії організатора або підбурювача – за ч. 1 чи 2 ст. 406 і ст. 27 КК. Аналогічно має кваліфікуватись вчинене співучасниками нестатутних насильницьких дій, один із яких є військовослужбовцем, а інший цивільною особою. Їхні дії не можуть бути кваліфіковані за ч. 3 ст. 406, як вчинені у групі, оскільки цивільна особа не є суб'єктом військових злочинів і може бути, у даному випадку, лише пособником, організатором або підбурювачем. Разом з тим, організатори, підбурювачі і пособники можуть бути визнані співучасниками групових нестатутних насильницьких дій, вчинених декількома співвиконавцями [2, с. 841; 3, с. 1098;]. Так, організатором групових нестатутних дій був визнаний військовим судом гарнізону військовий будівельник – рядовий А., дії якого були кваліфіковані по ст. 19 і п. «в» ст. 238 КК України 1960 р. (ст. 27 і ч.3 ст. 406 КК). А. був побитий військовими будівельниками іншої військової частини, після чого він покликав товаришів по військовій службі помститися за нього, очолив групу і привів у військову частину, де проходили військову службу його кривдники, але у бійці він сам не приймав участі [6, с. 20].

Дії винних, вчинені у групі, повинні бути кваліфіковані за ч. 3 ст. 406 КК і додаткової кваліфікації по ч. 1 і 2 цієї статті не вимагають. Також нестатутні дії повинні розглядатися як здійсненні в групі незалежно від того, чи притягнуті до кримінальної відповідальності всі учасники злочину або ж притягнутий лише один із них, а у відношенні інших кримінальне переслідування припинено по не реабілітуючих підставах. Епізоди нестатутних дій, вчинені у групі й одноосібно, повинні розглядатися як реальна сукупність злочинів і одержати самостійну юридичну оцінку.

Стосовно такої особливо кваліфікуючої ознаки нестатутних взаємовідносин між військовослужбовцями, передбачених ч. ч. 1 або 2 ст. 406 КК, із застосуванням зброї, то в юридичній літературі існують наступні точки зору. По-перше, доцільно дослідити питання, що безпосередньо розуміється під зброєю в контексті диспозиції ч. 3 ст. 406 КК. Зокрема І.І. Карпець, називає наступні види зброї: вогнепальна (крім гладкоствольної мисливської), до якої відносяться гвинтівки, автомати, пістолети, карабіни, кулемети, міномети (як заводського виготовлення, так і саморобна) та холодна зброя, яка поділяється на колюча (стилети, кортики, штики колючого типу і т.п.), колюче-ріжуча (фінські ножі, кинджали, мисливські ножі, штики ножові і т.п.), колюче – рублячі (шаблі, шашки і т.п.), роздроблююча (кастети, кистені і т.п.), зброя, що б'ється (битки свинцеві і т.п.) [7, с. 218]. Спеціалізовані словники під поняттям зброї передбачають: різноманітні види стрілецької і холодної зброї [8, с. 522], зазначаючи при цьому, що це є сукупність засобів ураження, що застосовуються у збройній боротьбі для знищення живої сили.

Щодо точок зору науковців-юристів, то фактично існують декілька позицій у розумінні поняття зброї, які різняться одна від іншої лише конкретизацією, тобто її перерахуванням. Найбільш повно це поняття розкрито М.І. Хавронюком, який під зброєю пропонує розуміти будь-яку зброю, що фактично може використовуватися військовослужбовцями різних військових формувань під час виконання обов'язків з військової служби і застосовуватися при порушенні ста-

тутних правил взаємовідносин між військовослужбовцями за відсутності відносин підлеглості, а саме: а) будь-яку вогнепальну зброю; б) інші звичайні засоби ураження, зокрема, мінну та запалювальну зброю; в) холодну зброю (багнет, кортик, шашка тощо); г) газову зброю нервово-паралітичної дії; пневматичну зброю калібру понад 4,5 мм і швидкістю польоту кулі понад 100 метрів за секунду; спеціальну зброю для стрільби гумовою кулею; електрошокову зброю; д) вибухову зброю [4, с. 108 – 109]. Підсумовуючи, М.І. Хавронюк зазначає, що під зброєю в ст. 406 КК слід розуміти предмети (пристрої), призначені для ураження живої чи іншої цілі, які відповідають стандартним зразкам або історично виробленим типам. Такі предмети (пристрої) можуть бути виготовлені заводським, у тому числі за спеціальним замовленням, або іншим способом; перебувати на озброєнні військових формувань України або бути знятими з виробництва; мати воєнне, спортивне, мисливське чи інше призначення, при цьому бути повністю справними або мати дефекти, які не впливають на їх бойові властивості [4. с. 109]. В.А. Клименко під зброєю розуміє як вогнепальну (в тому числі і гладкоствольна мисливська), так і пневматичну, спортивну та холодну зброю, ракетниці, будівельні пістолети тощо (при цьому не має значення, перебувала вона у винного на законних підставах чи ні. В останньому випадку дії винного треба кваліфікувати ще й за ст. 263 КК) [10, с. 552]. М.І. Панов і С.О.Харитонов під зброєю розуміють предмети, спеціально призначені для ураження живих цілей – штатна армійська зброя (автомат, гвинтівка, пістолет, кулемет, карабін, багнет, кортик тощо), а також інша вогнепальна чи холодна зброя як заводська, так і саморобна (мисливська рушниця, фінський ніж, кастет тощо) [3, с. 1091].

Більш узагальнено до визначення поняття зброї підійшли вже згадані вище автори «Науково – практичного коментаря до КК « , які запропонували під зброєю розуміти предмети, єдиним або головним призначенням яких є спричинення смерті або тілесних ушкоджень [2, с. 834; 5, с. 847]. Разом з тим із названих авторів лише М.І. Хавронюк зазначає, що не може визнаватися зброєю, називаючи при цьому, сигнальні, стартові пістолети, вибухові пакети та інші імітаційно-піротехнічні та освітлювальні засоби, які не містять вибухових та інших загальнонебезпечних речовин та сумішей, навчальна зброя, предмети, що мають побутове призначення (сокира, пасок тощо) або не мають чітко визначеного призначення для заподіяння тілесних ушкоджень чи для вбивства (скажімо, пряжка солдатського паска з свинцевою пластиною, загострений арматурний прут, дошка певної форми), предмети, які визнаються законодавством України спеціальними засобами (гумова палиця тощо) [4, с. 109].

Визначившись із поняттям «зброя», дослідимо наступне питання щодо її застосування під час вчинення діянь, передбачених частинами 1 або 2 ст. 406 КК. Так, В.А. Клименко, М.І. Панов, С.О. Харитонов, О.А. Чуваков. єдині в тому, що застосування зброї означає безпосередній вплив холодною чи вогнепальною, а також іншою стрілецькою зброєю, що є у винного, на осіб щодо яких здійснюються нестатутні взаємовідносини між військовослужбовцями. Зброя в цих випадках використовується як засіб психічного чи фізичного насильства. Погроза словами застосовувати зброю, без вчинення за допомогою неї конкретних дій (добування зброї, виконання пострілу вгору, вбік тощо), не є підставою для кваліфікації подібних дій за ч. 3 ст. 406 КК [10, с. 552; 2, с. 834; 3, с. 1091 – 1092; 5, с. 847].

Детальніше питання застосування зброї у ситуаціях, що досліджуються, висвітлив М.І. Хавронюк. Він зазначає, що застосування зброї означає фактичне використання її для фізичного впливу на військовослужбовця, який виконує покладені на нього обов'язки з військової служби, коли цими діями створювалась реальна загроза здоров'ю або життю потерпілого (здійснення прицільного пострілу або інший спосіб використання її бойових властивостей), або для психічного впливу (демонстрування оголеної вогнепальної зброї, приведення її в бойове положення, прицілювання, поєднане зі словесною погрозою чи без такої). Не повинні визнаватися застосуванням зброї такі дії, як побиття потерпілого мисливською рушницею, оскільки вона не призначена для рукопашного бою. Але побиття потерпілого прикладом автомата чи карабіна, а також малою (саперною) лопаткою повинно визнаватися застосуванням зброї на тій підставі, що автомат і карабін як штатна зброя в армії, взагалі, можуть використовуватися і як вогнепальна, і як холодна (з примкнутим багнетом-ножем) зброя, і як зброя ударної дії в ближньому бою, а мала (саперна) лопатка, крім основного (інженерного) призначення, має функцію спеціальної зброї для рукопашного бою, що регулюється відповідними настановами, і відповідні бойові якості (твердість сталі, загостреність леза тощо) [4, с. 110].

Під застосуванням зброї, таким чином, необхідно розуміти будь-які випадки, коли винний при вчиненні злочину користується наявною зброєю як засобом насильства або залякування. Немає підстав розцінювати як застосування зброї такі випадки, коли винний у процесі вчинення злочину залякує зброєю, якої у нього немає або погрожує застосувати зброю, яка знаходиться у нього в кишені і т.п.; але лише словесна погроза застосування зброї, не поєднана з конкретними діями наявною зброєю, не утворює цієї ознаки [11, с. 142]. Тому є всі підстави погодитися і підтримати позицію В.В. Бондарєва, який констатував, що «за змістом закону під застосуванням зброї необхідно розуміти як використання її за цільовим призначенням, так і погрозу застосувати її. Погроза застосувати зброю може полягати у приведенні зброї у бойовий стан, демонстрації її, що свідчить про готовність застосувати зброю тощо» [12, с. 60]. На підставі зазначених точок зору варто підкреслити, що суб'єктивне сприйняття потерпілим реальності погрози застосувати зброю не впливає на кваліфікацію дій правопорушника по ч. 3 ст. 406 КК, тому що при цьому кримінально – правову оцінку отримує сам факт умисного незаконного застосування зброї правопорушником. Обов'язковою підставою кваліфікації зазначених дій за ч. 3 ст. 406 КК є незаконність використання зброї [13, с. 199, 304 – 305].

Під зброєю стосовно ч. 3 норми закону, що досліджується, необхідно розуміти предмети, спеціально призначені для знищення живої цілі як заводського виготовлення, так і самодільна. Використання при вчиненні нестатутних взаємовідносин всякого роду предметів господарського чи іншого призначення (наприклад, складний ніж, сокира, палка і т.п.) не дає підстави для кваліфікації злочину за ч. 3 ст. 406 КК. При вчиненні цього злочину зброя може застосовуватися для нанесення тілесних ушкоджень, а також як засіб психічного впливу при іншому насильстві, коли винний шляхом погрози зброєю примушує потерпілого здійснити дії, які принижують його людську гідність, виконувати за винного окремі обов'язки по військовій службі, робити йому особисті послуги тощо.

Таке розуміння застосування зброї випливає із законодавчої конструкції ст. 406 КК. У ч. 3, цієї статті, йде мова про вчинення із застосуванням зброї дій, передбачених як ч. 2, так і ч. 1 цієї статті. Стосовно до порушення статутних правил взаємовідносин між військовослужбовцями, передбачених ч. 1, застосування зброї є можливим лише для психічного впливу, так як використання його уражаючих властивостей потягне за собою нанесення потерпілому тілесних ушкоджень чи настання смерті, що виходить за рамки ч. 1 ст. 406 КК.

Не можуть розглядатися як застосування зброї випадки використання не його уражаючих властивостей, обумовлених конструкцією і призначенням, а лише в якості предмета для нанесення ударів. Наприклад, військовослужбовець, застосовуючи нестатутні взаємовідносини, наносить удари днювальному по роті і в процесі цього відбирає в останнього штик-ніж, рукояткою якого наносить потерпілому удар по голові, спричинивши легке тілесне ушкодження.

Тепер проаналізуємо нестатутні взаємовідносини між військовослужбовцями, передбачені ч.1 або 2 ст.406 КК, що спричинили тяжкі наслідки, які підлягають кваліфікації за ч.3 ст.406 КК.

На нашу думку, найбільш повно висловив своє бачення у цьому плані М.І. Хавронюк, який вважає, що «тяжкими наслідками мають визнаватися спричинення потерпілому тяжкого тілесного ушкодження, його вбивство, замах на самогубство, самовільне залишення потерпілим військової частини або місця служби чи дезертирство, самокалічення потерпілого в знак протесту проти насильства, а також знищення чи пошкодження бойової техніки чи іншого військового майна, що заподіяло значної шкоди державі, зрив виконання бойового завдання, виникнення у військовій частині масових безпорядків тощо» [4, с. 124].

Вищезазначений перелік, що може бути підставою для спричинення тяжких наслідків, В.А. Клименко пропонує доповнити такими підставами, як зниження бойової готовності підрозділу чи військової частини, здійснення насильства у формі катування (мордування), спричинення мук, виникнення конфлікту між окремими групами військовослужбовців, які не перебувають у відносинах підлеглості, психічне захворювання потерпілого тощо. Позбавлення потерпілого життя та заподіяння йому тяжкого тілесного ушкодження, яке спричинило смерть потерпілого, вимагає додаткової кваліфікації за ст. 115 чи ч. 2 ст. 121 КК [10, с. 559; 14, с. 779]. У свою чергу С.І. Дячук до тяжких наслідків внаслідок порушення статутних правил взаємовідносин між військовослужбовцями додатково відносить «смерть потерпілого, самогубство потерпілого чи його психічне захворювання, зниження бойової готовності підрозділу, виникнення конфлікту між великою групою військовослужбовців (групова бійка), дезорганізація діяльності військової частини» [15, с. 470]. В.В. Бондарєв, зокрема, доповнює, що «тяжкими наслідками слід визнавати і нанесення середньої тяжкості тілесних ушкоджень декільком особам» [12, с. 60-61].

Окремої уваги заслуговує позиція О.А. Чувакова щодо критеріїв спричинення тяжких наслідків у контексті ч. 3 ст. 406 КК, який пропонує їх оцінювати аналогічно ч. 2 ст. 402 КК [5, с. 843, 853]. Не завжди критерії, які беруться до уваги для визначення тяжких наслідків для різних військових злочинів співпадають (ч. 2 ст. 402, ч. 2 ст. 404, ч. 3 ст. 406, ч. 2 ст. 411, ч. 2 ст. 412, ч. 3 ст. 414, ст. 416, ст. 417, ч. 1 ст. 418, ст. 419, ч. 1 ст. 420, ч. 1 ст. 421, ч. 3 ст. 422 КК). На відміну

від ст.ст. 423 – 426 КК, де законодавець зробив у примітці до ст. 423 КК конкретизацію тяжких наслідків, в інших випадках ні. Тому, для того щоб визначити спричинення тяжких наслідків, передбачених вищезазначеними статями глави XIX Особливої частини КК, практичним фахівцям приходиться брати за основу позицію науковців і слідчу та судову практику. Тому цю ситуацію необхідно розцінювати, як недолік у конструкції побудови диспозицій статей вказаних військових злочинів і необхідно на законодавчому рівні, у першу чергу для ч. 3 ст. 406 КК, внести відповідні доповнення, які могли б сприяти удосконаленню кримінального закону щодо злочинів проти встановленого порядку несення військової служби.

Як вже зазначалось вище, тяжким наслідком повинен розцінюватись і замах потерпілого на самогубство в результаті здійснених у відношенні нього нестатутних насильницьких дій. При цьому не має значення, чи завдав цей замах будь-яку шкоду для здоров'я потерпілого чи ні. В даному випадку реальна спроба самогубства сама по собі свідчить про те, що нестатутними діями потерпілий, доведений до відчаю і змушений удатися до такої міри, як позбавлення себе життя. Тяжкими наслідками повинні визнаватися і випадки нанесення собі потерпілими тяжких тілесних ушкоджень в знак протесту проти здійснюємого над ним насильства, з метою звернути на це увагу військового командування, добитися переводу в іншу військову частину й ін.

Судова практика, яка мала місце до набуття чинності КК України 2001 р., тобто до 01.09.2001 р., передбачала, що перераховані вище обставини були підставою для кваліфікації вказаних дій за п. «в» ст. 238 КК України 1960 р. (ч. 3 ст. 406 КК), як такі, що спричинили тяжкі наслідки. Якщо ж нестатутні насильницькі дії супроводжувалися умисним убивством потерпілого чи наслідками, передбаченими ч. 3 ст. 101 КК України 1960 р. (ч. 2 ст. 121 КК – спричинення умисного тяжкого тілесного ушкодження при обтяжуючих вину обставинах або спричинило смерть потерпілого), вчинене винним підлягало кваліфікації за сукупністю ст.ст. 93 п. «б» і 238 п. «в» або 101 ч.3 і 238 п. «в» УК України 1960 р. (ч. 3 ст. 406 і відповідних статей КК України 2001 р., зокрема, ст.ст. 115 або ч. 2 ст. 121 КК). Умисне тяжке тілесне ушкодження при обтяжуючих обставинах само по собі було більш тяжким злочином, ніж порушення статутних правил взаємовідносин між військовослужбовцями, тому воно не охоплювалось п. «в» ст. 238 КК 1960 р.

Разом з тим така кваліфікація призводила до штучного збільшення кількості вчинених злочинів у військових формуваннях. Крім того, незважаючи на те, що дії винних у вищезазначених випадках були направлені на порушення порядку несення військової служби, тобто являлися військовими злочинами, вони кваліфікувалися ще й як загально-кримінальні злочини [16, 151].

Наведена вище позиція кваліфікації дій в разі одночасного порушення статутних правил взаємовідносин між військовослужбовцями за відсутності відносин підлеглості і умисного вбивства або заподіяння умисних тяжких тілесних ушкоджень, внаслідок якого сталася смерть потерпілого (сукупність злочинів) була зумовлена чинним на той час кримінальним законодавством як України, так і колишнього СРСР.

По-іншому регламентовані ці питання щодо вказаної кваліфікації дій згідно чинного нині КК. Ч. 2 ст. 33 КК України 2001 р. передбачає, що «при сукупності зло-

чинів кожен з них підлягає кваліфікації за відповідною статтею або частиною статті Особливої частини цього Кодексу» [17, с. 16]. Більш того, ст. 35 КК регламентує, що сукупність злочинів враховуються при кваліфікації злочинів. Сьогодні, в разі нестатутних взаємовідносин між військовослужбовцями, наслідком яких є умисне вбивство (ст. 115 КК), доведення до самогубства (ст. 120 КК), умисне тяжке тілесне ушкодження (ст. 121 КК) та ін. кваліфікація зазначених дій повинна здійснюватись за сукупністю злочинів. Крім того, сукупність злочинів матиме місце і у разі спричинення інших тяжких наслідків, передбачених ч. 3 ст. 406 КК, а також, якщо вони передбачені іншими статтями Особливої частини КК. Такий принцип щодо кваліфікації дій у разі сукупності злочинів передбачений і постановою Пленуму Верховного Суду України від 07.02.2003 р. № 2 «Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи» [18]. Тому не можна погодитись з позиціями окремих науковців, які продовжують стверджувати, що «позбавлення потерпілого життя та заподіяння йому тяжкого тілесного ушкодження, яке спричинило смерть потерпілого, вимагає додаткової кваліфікації за ст. 115 чи ч. 2 ст. 121 КК» на відміну, наприклад, від інших ситуацій, коли потерпілий вчинив самогубство чи замах на самогубство в результаті систематичного приниження його людської гідності тощо [14, с. 779].

Висновок. На нашу думку, з метою вірного відображення об'єкта складу злочину, передбаченого ст. 406 КК, у разі посягання на нього і настання особливо тяжких наслідків у виді доведення військовослужбовця (військовозобов'язаного чи резервіста) до самогубства або до замаху на самогубство (ст. 120 КК), умисного тяжкого тілесного ушкодження (ст. 121 КК), умисного вбивства (ст. 115 КК) є потреба доповнити ст. 406 КК ч. 4 наступним: « Діяння, передбачені частинами першою, другою або третьою цієї статті, якщо вони спричинили доведення військовослужбовця до самогубства або до замаху на самогубство, що є наслідком жорстокого з ним поводження, шантажу, примусу до протиправних дій або систематичного приниження його людської честі і гідності; умисне тяжке тілесне ушкодження або умисне вбивство військовослужбовця, або військовозобов'язаного чи резервіста під час проходження передбачених чинним законодавством зборів або підготовки, – караються позбавленням волі на строк від восьми до п'ятнадцяти років або довічним позбавленням волі».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Клименко В.А.* Злочини проти встановленого порядку несення військової служби (військові злочини) / В. А. Клименко // Науково – практичний коментар до Кримінального кодексу України : За станом законодавства і постанов Пленуму Верховного Суду на 1 грудня 2001 р. / За ред. С. С. Яценка. – К. : А.С.К., 2002. – С. 845-899.

2. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України : / Під загальною редакцією Потебенька М.О., Гончаренка В.Г. – К. : Форум, 2001, у 2-х ч. – Т. 2, 944 с.

3. *Панов М.І., Харитонов С. О.* Розділ XIX. Злочини проти встановленого порядку несення військової служби (військові злочини) / М.І. Панов, С.О. Харитонов // Кримінальний кодекс України : Науково – практичний коментар / [Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, С. Б. Гавриш та ін.] / За заг. ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. – К. : Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2003. – С. 1082 – 1151.

4. *Хавронюк М. І. та ін.* Військові злочини : Комент. законодавства / М. І. Хавронюк // М. І. Хавронюк, С. І. Дячук, М. І. Мельник; [відп. ред. : М. Д. Дрига, В. І. Кравченко]. – К. : Видавництво А.С.К., 2003. – 272 с. – (Економіка. Фінанси, Право).

5. *Чуваков О. А., Крупко Д. И.* Преступления против встановленого порядка несения военной службы / О. А. Чуваков, Д. И. Крупко // Уголовный кодекс Украины. Комментарий / Под ред. Ю. А. Кармазина и Э. Л. Стрельцова. – Харьков : ООО «Одиссей», 2001. – С. 836-932.

6. Обзор судебной практики военных трибуналов по применению статей 7, 8 и 24 Закона об уголовной ответственности за воинские преступления в редакции Указа Президиума Верховного Совета СССР от 15.12.1983 г. : Военная коллегия Верховного Суда СССР, исх. № 1424 от 30.05.1986.

7. Юридический энциклопедический словарь : / Гл. ред. А. Я. Сухарев ; [ред. кол. : М. М. Богуславский, М. И. Козырь, Г. М. Миньковский и др.]. – М. : Сов. энциклопедия, 1984 – 415 с.

8. Военный энциклопедический словар : / Пред. Гл. ред. комиссии С.Ф.Ахромеев. – М. : Воениздат, 1986. – 863 с. с ил., 30 л. ил.

9. Толковый словарь военных терминов : / Сост. П. И. Скуйбеда. – М. : Воениздат, 1966. – 528 с.

10. *Клименко В.А.* Злочини проти встановленого порядку несення військової служби (військові злочини) / В. А. Клименко // Кримінальне право України. Особлива частина : підручник. / [Ю. В. Александров, О. О. Дудоров, В. А. Клименко та ін.) / За ред. М. І. Мельника, В. А. Клименка]. – К. : Юридична думка, 2004. – С. 542-611.

11. *Прокопович Е.В.* Преступления против порядка подчиненности и соблюдения воинской чести, с. 120-70 / Е. В. Прокопович // Советское уголовное право. Воинские преступления: учебник / Под редакцией Главного военного прокурора генерал-полковника юстиции А. Г. Горного. – М. : 1978, Военный институт. – 428 с.

12. *Бондарєв В.В.* Насильство серед військовослужбовців (поняття, характеристика, причини та попередження) : Монографія / В. В. Бондарєв. – К. : Київ. нац. торг. – екон. ун-т, 2002. – 272 с.

13. Статути Збройних Сил України : – К.: ЗАТ «ВІПОЛ», 2004. – 499 с.

14. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України : – 4-те вид., переробл. та доповн. / Відп. ред. С. С. Яценко. – К. : А.С.К., 2005. – 848 с.

15. *Дячук С. І.* Злочини проти встановленого порядку несення військової служби (військові злочини) С. 442-547. / С. І. Дячук // Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України. – За загальною редакцією Гончаренка В. Г., Андрушка П. П.. – К. : ФОРУМ, 2005, у трьох книгах / Книга 3. Особлива частина. – Коментарі до статей 255-447 Кримінального кодексу України. – 584 с.

16. Лист (пропозиції) Міністра оборони України голові Комітету Верховної Ради України з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності : від 15.03.2001 р. за вих. № 205/91/Д // Архів Адміністрації Міністерства оборони України за 2001 р.

17. Кримінальний кодекс України : Офіційний текст. – К. : Юрінком Інтер, 2001. – 240 с.

18. Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 7 лютого 2003 р. № 2 // Право України. – 2003. – № 6. – С. 140-146.

Карпенко М.І. Особливо кваліфікуючі обставини вчинення злочину, передбаченого статтею 406 Кримінального кодексу України, потребують законодавчого удосконалення

У статті аналізуються особливо кваліфікуючі вину обставини порушення статутних правил взаємовідносин між військовослужбовцями за відсутності відносин підлеглості. Запропоновані окремі пропозиції по удосконаленню цієї норми кримінального закону.

Ключові слова: *військові злочини, порушення статутних правил взаємовідносин між військовослужбовцями за відсутності відносин підлеглості, особливо кваліфікуючі обставини – вчинення групою осіб, із застосуванням зброї; діяння, що спричинили тяжкі наслідки.*

Карпенко Н.И. Особенно квалифицированные обстоятельства совершения преступления, предусмотренного статьей 406 Уголовного кодекса Украины, требуют законодательного совершенствования

Анализируются особенно квалифицирующие вину обстоятельства нарушения уставных правил взаимоотношений между военнослужащими при отсутствии отношений подчиненности. Предложены отдельные предложения по усовершенствованию этой нормы уголовного закона.

Ключевые слова: *воинские преступления, нарушения уставных правил взаимоотношений между военнослужащими при отсутствии отношений подчиненности, особенно квалифицированные обстоятельства – совершение группой лиц, с применением оружия; действия, повлекшие тяжкие последствия.*

Karpenko M.I. Special qualifying features of committing a crime, envisaged under the Article 406 of the Criminal Code of Ukraine requiring legislative improvement

The article analyses special features qualifying the mens rea under the violation of statutory rules of relationships between military men in the absence of subordination. Discrete proposals to improve the above norm of the Criminal Code are offered.

Key words: *military crimes, regulations, violation of statutory rules of relationships between military men in the absence of subordination, special qualifying features – commitment of crime by a group of persons, by use of weapons; actions caused severe consequences.*

Стаття надійшла до редакції 27.01.2011.